

Prikazi i vijesti

•

NARODNA UMJETNOST 19, Zavod za istraživanje folklora, Zagreb 1982., str. 304.

U ovom broju urednici *Narodne umjetnosti* predstavljaju niz radova naših i stranih autora, posebno napisanih za ovu priliku, sa središnjom temom: Folklor i usmena komunikacija. (Članci su objavljeni na jezicima originala, tj. njemačkom, engleskom i hrvatskosrpskom, u posebnom izdanju ZIF-a, 1981. god.). Radi informacije našim čitaocima donosimo ovdje pregled sadržaja: H. Bausinger (Tübingen): *Usmeno*; H. Strobach (Berlin): *Direktna usmena komunikacija kao bitno obilježje folklora?*; Dan Ben-Amos (Philadelphia): *Posrednici folklora u kulturi*; Maja Bošković-Stulli (Zagreb): *O usmenoj književnosti izvan izvornoga konteksta*; G. Battista Bronzini (Bari): *Usmena kultura kao narodna kultura: manje i više*; Dunja Rithman-Auguštin (Zagreb): *Kultura grupe i usmena komunikacija*; Roger D. Abrahams (Claremont): *O izvedbi i oko nje*; Tekla Dömötör (Budapest): *O definiciji folklorne drame u folkloristici i teatrologiji*; Ivan Lozica (Zagreb): *Kazališne konvencije i usmena komunikacija*; Frank A. Dubinskas (Stanford): *Ritual na pozornici*; Richard March (Milwaukee): *Folklor, tradicionalno ekspresivno ponašanje i tamburaška tradicija*; Bohuslav Beneš (Brno): *Folklorizam u Čehoslovačkoj*; Jaromir Jech (Prag): *Direktna i indirektna komunikacija u folklornoj prozi*; Oldrich Sirovátka (Brno): *Pisani folklorni oblici*; Dorota Simonides (Opole): *Može li se pisana tradicija smatrati folklorom?*; John S. Miletich (Salt Lake City): *Usmena književnost i »pučka književnost«: prema generičkom prikazu srednjevjekovne španjolske i ostalih narativnih tradicija*; Heda

Jason (Jeruzalem): *Literarni dokumenti prošlosti i njihov odnos prema narodnoj književnosti*; Anton Berisha (Priština): *Neki problemi usmene književnosti u svjetlu estetike recepcije*; Vilmos Voigt (Budapest): *Folklorni žanrovi i njihov komunikacijski aspekt*.

Osim navedenih članaka, *Narodna umjetnost*, kao što je već uobičajeno, donosi veoma opsežan broj prikaza novih domaćih i stranih knjiga i publikacija s folklorističkog i etnološkog područja.

Olga Supek-Zupan

NARODNA UMJETNOST, knj. 20, Zavod za istraživanje folklora, Zagreb 1983.

U ovom broju godišnjaka ZIF-a predstavljene su tri studije sa tri različita područja istraživanja tradicijske i suvremene kulture.

Maja Bošković-Stulli u članku »*Jagić o usmenim pripovijetkama*« osvjetljava rad tog autora, sakupljača i teoretičara usmene književnosti. Jagić je bio pristaša migracijske teorije o paralelama i izvorima hrvatskih i srpskih narodnih pripovijedaka, a oštro se suprotstavljao starijim mitološkim koncepcijama o postanku narodnih pripovijedaka. Posebno je značajna njegova studija o *grabancijašu*, putujućem kleriku čarobnjaku, koji istjeruje zmajeve.

Olga Supek u članku »*Oni su stupili u svoj budući život... Obred vjenčanja i kulturna mjena u Vinogorju*« analizira promjene koje u obredu vjenčanja plješivičkog prigorja nastaju tokom 20. stoljeća u vezi s određenim povijesnim kulturnim procesima. Potanje se govori o mirazu, bračnim pregovorima, razmjeni darova, obrednim funkcionarima, strukturi svadbene povorke, znače-

nju hrane i ponašanju oko stola, te o obrednom prihvaćanju mladenke u novi dom.

Stjepan Sremac u studiji »*O hrvatskom tancu, drmešu, čardašu i o porijeklu drmeša*« utvrđuje vezu između suvremenog popularnog *drmeša* i *hrvatskog tanca* iz 19. stoljeća. Usporedbom njihovih osnovnih plesnih, prostornih, stilskih i drugih karakteristika, ukazuje ne samo na sličnosti između ta dva plesa, nego i na njihovu zajedničku srodnost sa mađarskim *čardašem*.

Čitalac Narodne umjetnosti će i u ovoj knjizi naći opsežan niz prikaza i informacija o novim folklorističkim, tenološkim i srodnim publikacijama kod nas i u svijetu (u ovom broju prikazano ih je 651). Po ovoj stalnoj karakteristici svog sadržaja, Narodna umjetnost je vodeći časopis na našem znanstvenom području.

Olga Supek-Zupan

Maja Bošković - Stulli: USMENA KNJIŽEVNOST NEKAD I DANAS, Prosveta, Beograd 1983. 319 str.

Knjiga *Usmena književnost nekad i danas* izbor je studija i članaka dr Maje Bošković-Stulli (pisanih od 1970. do 1982. godine), kojim autorica daje izuzetan doprinos teoriji usmene književnosti i našoj folkloristici.

Knjiga započinje, za našu folkloristiku već klasičnom studijom, *O pojmovima usmena i pučka književnost i njihovim nazivima* (objavljena prvi put u »Umjetnosti riječi« br. 3—4, iz 1973. godine). Autorica iscrpno prikazuje historijat pojmova usmene i pučke književnosti: upotrebu i značenje termina u različitim kulturnim sredinama i povijesnim razdobljima, i opredjeljuje se za naziv usmena književnost kojim ime-

nuje književnost koja se pripoćuje usmeno u kontaktnoj komunikaciji i koja se tradicijski prenosi. Drugi tekst u knjizi, *Bajka*, posvećen je određenju pojma bajke kao usmeno književne vrste. Članci *Od usmenog pripovijedanja do objavljene pripovijetke* i *O usmenoj književnosti izvan izvornoga konteksta*, bave se pitanjima odnosa usmene umjetničke komunikacije i zapisanog teksta pripovijetke. Zapisani tekst usmene književnosti po tipu komunikacije više ne pripada usmenoj književnosti, ali joj i dalje pripada sačuvanim obilježjima i specifičnom estetikom.

Narodne pjesme u okviru pjesništva NOB-a, rad je koji se bavi pitanjem dominantne funkcije partizanskih narodnih pjesama.

Svijet bajke i dijete i *O nužnosti povezivanja nastavnoga i studijskog pristupa usmenoj književnosti* članci su kojima autorica nastoji ukazati na moguće drugačije pristupe nastavi usmene književnosti.

Posljednja tri članka: *O folklorizmu, Poslovice u zagrebačkom »Vjesniku«* i *Zagrebačka pričanja u prepletanju s novinama i televizijom*, članci su kojima autorica pokazuje svoje viđenje promjena i novijih pojava u suvremenom urbanom folkloru.

Na kraju ovog kratkog prikaza valja istaći da i u ovoj knjizi izbor i slijed radova pokazuju književnoteorijski sustav Maje Bošković-Stulli, izgrađen i dosljedan, ali i otvoren za nova pitanja. U svojoj izuzetnoj znanstvenoj akribiji i argumentiranom iznošenju i suprotnih i bliskih joj mišljenja, autorica nam otkriva folklor i usmenu književnost u novom svjetlu — kao suvremen i dinamičan proces. Bit će tako ova knjiga korisna i stručnjacima i studentima, ali i široj publici, kao infor-

macija o novijim tokovima istraživanja usmene književnosti u svijetu i kod nas.

Tanja Perić-Polonijo

Stjepan Krpan: HRVATI U KEČI, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1983.

Nakladni zavod Matice hrvatske objavio je 1983. godine knjigu Stjepana Krpana: Hrvati u Keči. S. Krpan je uporni i uspješni istraživač hrvatskih nacionalnih manjina u susjednim zemljama, pa je njegova knjiga vrijedan prinos toj problematici. Autor razmatra problem seobe pokupskih Hrvata, njihovu prilagodbu u novome zavičaju i veze sa starom domovinom koje u posljednje vrijeme postaju sve čvršće.

Kečanski Hrvati su dio kajkavskoga stanovništva koje se početkom 19. stoljeća doselilo u rumunjski Banat. To je, zapravo, najmlađa skupina Hrvata koji žive u današnjoj Rumunjskoj. Na temelju arhivskoga materijala i terenskih istraživanja Krpan je uspio rekonstruirati povijesne okolnosti u kojima se seoba tog stanovništva odvijala. Zavičaj kečanske skupine Hrvata je donje Pokuplje. To je područje od 13. stoljeća bilo u sklopu posjeda cistercitske opatije u Topuskom. Tijekom vremena, a pogotovo za turskih prodiranja, posjedi opatije mijenjali su gospodare. Poslije Karlovačkog mira 1699. godine neki dijelovi opatije dolaze u posjed zagrebačkog biskupa. Stvaranjem Vojne krajine koja je obuhvatila i te krajeve zagrebački biskup gubi pokupske posjede a u zamjenu dobiva posjede u Banatu sa sjedištem u Biledu. Prve seobe pokupskog stanovništva na novi biskupski posjed počele su već 1788. godine. Preseljavanje je završeno 1801. god. za biskupovanja Maksimi-

lijana Vrhovca, kada se posljednja skupina pokupskih Hrvata naseljava u Keči. Taj dio Banata nalazi se od 1924. godine u sastavu Rumunjske. Danas u Keči živi 125 Hrvata.

Historijat te posljednje seobe je tema Krpanove knjige. Sami naslovi u knjizi najbolje kazuju koje je vidove života stanovništva autor obuhvatio: Selo Keča, U staroj postojbini, Novi zavičaj, U kući i oko nje, Odaja i polje, Neki narodni običaji, itd. Pored brojnih ilustracija, popisa literature i izvora, pridodano je na kraju i rodoslovlje obitelji Mikšić, od prvoga doseljenika Šimuna (1801) do najmlađeg potomka Vladuca, rođenoga 1980. godine.

Maja Kožić

Maja Bošković Stulli: USMENO PJESNIŠTVO U OBZORJU KNJIŽEVNOSTI, Nakladni zavod Matice Hrvatske, Zagreb 1984. 402. str.

U ovoj su knjizi pretežno okupljeni članci kojima je u središtu viđenje usmene poezije. Knjiga čini cjelinu s već prethodno prikazanom knjigom *Usmena književnost nekad i danas* (1983), te još ranijom knjigom *Usmena književnost kao umjetnost riječi* (1975). Uz uvijek prisutan teorijski pristup koji je posebno izražen u radovima o teorijskoj problematici na kojima je težište ove prve prikazane knjige, u ovoj drugoj, M. Bošković-Stulli osvjetljava pojedinačne usmene književne pojave i tako dopunjuje svoje sintetsko djelo *Usmena književnost. Povijest hrvatske književnosti, knj. 1* (1978.)

Knjiga je podijeljena u tri dijela: u prvom je pet studija koje su vezane uz pojedine književnike i one koji su se književnošću bavili i njihov odnos prema usmenom pjesništvu. To su Krleža, Šenoa, Jagić i Lovrić. Posebno ističemo prvu studiju *Usmeno*

pjesništvo u Krležinu obzorju u kojoj autorica na izvanredan način otkriva u Krležinu djelu povezanost njegovih pjesničkih uobličjenja i esejističkih refleksija s usmenim stvaralaštvom.

U drugom su dijelu knjige s jedne strane studije koje su nastale na osnovi starih prošlostoljetnih zapisa, a s druge strane i one studije koje su plod višegodišnjeg terenskog rada i zapisivanja same autorice. Zastupljene su tim člancima različite regije u Hrvatskoj, nižu se imena i opisuju pojedini kazivači sudionici folklornog procesa, demistificira se povijest, govori se o konkretnoj folklornoj građi i upozorava na njezinu književnu vrijednost.

U trećem su dijelu dvije studije koje se ponovo bave načelnim pitanjima i tako zaokružuju ovu knjigu u cjelinu s prethodno prikazanom koja se, kao što smo već naglasili, bavi teorijskim pitanjima vezanim za usmenu književnost i našu folkloristiku.

U stalnom nastojanju da usmenu književnost prikaže kao umjetnost riječi, s njezinim vlastitim vrijednostima, Maja Bošković-Stulli i ovom knjigom daje prilog sustavnom proučavanju folklorne književnosti čiji zapisi tekstova iz proteklog i našeg stoljeća, uz današnje moderno promatranje pojava usmene književnosti u njezinu ukupnom kontekstu, s otvorenim pogledom prema svim promjenama koje nastaju, čine osnovu za prikazivanje usmene književnosti.

Tanja Perić-Polonijo

Dunja Rihtman-Auguštin: STRUKTURA TRADICIJSKOG MIŠLJENJA, Školska knjiga, Zagreb, 1984.

Naša je etnologija ovom knjigom dobila nužno potrebno kritičko os-

mišljanje povijesti vlastite discipline. Ono se odvija na tri razine: reinterpetiranjem starije etnografske građe; analizom profila starijih zapisivača koje autorica smještava u socijalno-povijesni okvir njihova vremena; te osporavanjem nekih preživjelih kanona etnološke znanosti (prema kojima je napr. »narod« — tj. seljački sloj 19. stoljeća — jedini nosilac tzv. »izvorne kulture«, a »tradicija« je neko fiksno, izvanvremensko, prethodno kulturno stanje).

Kulturološkom analizom Dunja Rihtman-Auguštin je nastojala osvijetliti dva nivoa tradicijskog mišljenja, odnosno preciznije, tradicijske prakse: zamišljeni ili normativni red, te stvarni ili »ostvareni« kulturni red. Na konkretnoj građi o seljačkim obiteljskim zadrugama na prijelazu stoljeća mogla je razlučiti s jedne strane činjenično stanje o zadržanom životu, a s druge strane idealizirane slike tog života koje su stvarali sami seljaci, kao i ideološki obojene modele tog zadržanog života koje su nudili stariji zapisivači i etnolozi. Ideološka orijentacija tih ranijih istraživača dovedena je u vezu sa socijalno-ekonomskim uvjetima u Hrvatskoj u 19. stoljeću. Tako su napr. racionalističko-prosvjetiteljski umovi vidjeli zadrugu kao prepreku za brži razvoj kapitalizma na selu (među ostalima autori ankete *Druživa gospodarskoga hervatsko-slavonskoga*), a narodnjaci su obiteljsku zadrugu željeli konzervirati kako bi ostala temeljem društvenog i kulturnog reda. Njihove su ideološke orijentacije imale direktnog utjecaja na način na koji su opisivali zadruge, te objašnjavali njihovu ulogu i uzroke propadanja.

Autorica je analizirala nekoliko idealiziranih modela zadržanog živo-

ta: Utješenovićev iz 19. stoljeća kao prototipski; Radićev sa početka ovog stoljeća, te najrecentniji model francuskog istraživača Sicarda. Svima je zamjerila što nisu razlučivali zamišljenu razinu života u zadrugi od stvarne, pune svakodnevnih sukoba između normi i zbilje. Na temelju opsežne analize sedam monografija s kraja prošlog i početka ovog stoljeća, Dunja Rihtman-Auguštin konstruirala je tu drugu razinu modela zadruge, ukazujući tako na kompleksnost procesa kojeg nazivamo kulturnom tradicijom:

— dok idealna kultura govori o nedjeljivosti zadruge, zajedničke imovine i »osebunjku« kao odstupanju, stvarnost ukazuje na komplektnost zajedničke i individualne imovine;

— dok idealna kultura više vrednuje »muške poslove«, stvarnost otkriva veliki ekonomski značaj žena i znatan stupanj njihove nezavisnosti;

— gdje ideal zadruge govori o slozi, naročito među muškarcima, stvarnost otkriva sukobe među nuklearnim obiteljima i žensku »subverziju«;

— umjesto idealnog autoriteta i prihvaćenosti starješine, dešavaju se stalni sukobi i osporavanje njegovog autoriteta;

— gdje idealni model govori o autarkiji i samostalnosti zadruge, podrobnija analiza stvarnog života otkriva njenu zavisnost o feudalnim vlastima, o gradskoj gospodi, o tržištu, politici i uopće o široj zajednici.
Olga Supek-Zupan

Anđelko Mijatović: NARODNE PJE-SME O MIJATU TOMIĆU, Sinj — Duvno 1985. str. 232

Nakon knjiga o gangi, uskocima i Krajišnicima i drugih radova u koji-

ma je sabrao mnoge narodne pjesme i pjevanja, Mijatović je iz raznih (već raritetnih) izdanja i sa različitim strana prikupio i narodne pjesme o hajduku i omiljenom narodnom junaku Mijatu Tomiću. Zbirka je popraćena uvodnom studijom u kojoj nalazimo mnogo zanimljivih podataka o općim prilikama toga vremena u Bosanskom pašaluku, o pojavi hajdučije, Tomićevu podrijetlu, mladosti i mnogim zgodama iz njegovog života, kao i narodnim predanjima o njemu. (str. 5—36)

Osim trideset narodnih pjesama o Mijatu Tomiću, što je svakako vrijedna građa za svakog istraživača usmene narodne književnosti, pa i za etnologa, knjizi je dodan tumač arhaizama, turcizama i tuđica, kao i registar imena.

Damir Zorić

Alberto Fortis: PUT U DALMACIJU, Globus, Zagreb 1984, 80, 27 + 303 str., lit., ilustr.

Nakon više od dva stoljeća dobili smo kritičko izdanje Fortisova djela *Put u Dalmaciju* uz opširan uvod o Fortisu i njegovom radu te kulturnim strujanjima njegovog doba. Otkrivanje dalekih i nepoznatih zemalja bila je tada književna moda, a život ljudskih zajednica izvan domaćaja zapadne civilizacije ideal kojem treba stremiti. Fortis nije otišao daleko da bi zadovoljio istraživačke porive. Zaustavio se na našoj obali Jadrana gdje je prikupljao minerale i fosile, ispravljao geografske zablude ranijih pisaca i istraživao rimske spomenike. Za Fortisa je bilo presudno poznanstvo sa škotskim plemićem i mecenom Johnom Stuartom koji mu je pobudio istraživački interes i za narodni život. Zahvaljujući senzibilitetu za narodnu poeziju i

sposobnost da uspostavi prisni kontakt s narodom (naročito s njemu dragim »dobrim divljacima« — Morlacima) zabilježio je baladu o Hasanaginici, koja je uzбудila intelektualne krugove Evrope. Pismo Johnu Stuartu *O običajima Morlaka* zasjenilo je ostala poglavlja Puta po Dalmaciji. I u ostalim poglavljima uz opise prirodnih fenomena Fortis daje kratka zapažanja o narodnom životu. Zbog bržeg snalaženja u knjizi ovdje ćemo ih navesti: način ribolova na Vranskom jezeru (str. 19—21), običaj biranja kralja u Šibeniku (str. 100), o selu Pirovcu, naravi njegovih stanovnika i načinu ribolova (str. 102—106); o Murteranima — davanje petine vina feudalcu i obradi brnistre (str. 108—109), koraljarstvo na Žirju (str. 101—111), prehrana siromašnih kmetova u selu Bosiljine u doba oskudice (str. 151), opis mlinica na Pantani kraj Trogira (str. 163), predaja o brdu Mojanka (str. 179), proizvodnja ribljeg ulja stanovništva kraj Buškog blata (str. 193), morlačka hrana — selo Cetina (str. 193—194), o Ciganima u Karakašici (str. 197), o Poljičkoj republici — biranje knezova i ostalih glavara, rješavanje sportova, plaćanje krvarine, kušnja ognjem i vrelom vodom, štovanje sv. Vida, odnos prema ženama (str. 204—206), ribarstvo Omišana (str. 208), ribolov u Makarskom primorju (str. 224—226), poljoprivreda Makarskog primorja (str. 228), o stećcima kraj Tučepa (str. 229—230), o gostoprinstvu vojvode Prvana iz Kokorića (str. 235), ribolov Vrgorčana (str. 236), nošnja morlačkog sela grčkog obreda kraj Opuzena (str. 238), pripravljanje šerbeta, rakije, museleza i turšije u Mostaru (str. 240), ribolov u neretljanskim močvarama (str. 240—241), ratarstvo u neretljanskom kraju (str. 241), prazno-

vjerja u neretljanskom kraju (str. 242—243), ratarstvo na Visu (str. 247), ribarstvo na Visu (247—248), o stanovnicima Vrbanja na Hvaru (str. 252), gospodarstvo i trgovina na Hvaru (254—255), stočarstvo na Braču (256—257), bračke košnice (str. 257), poljoprivreda Brača (str. 260), dokumenti o svili na Rabu (str. 260—261), ratarstvo i glavni proizvodi otoka Paga (str. 267—268), običaji i praznovjerja na Pagu (str. 270), proizvodnja lula u Bakarcu (str. 273), trgovina u Senju (str. 274), o naravi i posmrtnim običajima Senjana (str. 274—276), o Bunjevcima (str. 276—277), o naravi, praznovjerju i trgovini Karlobažana (str. 227—228), ratarstvo), ratarstvo Ličana i Krbavaca (str. 279), ekonomski i društveni položaj Ličana (str. 279), ratarstvo otoka Paga (str. 280), o naravi i praznovjerju stanovništva otoka Paga (str. 280—281), ophod mladića na dan 1. svibnja kroz Novalju (str. 281), o popovima u Dobrinju (str. 285), krčka nošnja (str. 285), zvonjava zvona protiv gradonosnih oblaka u Vrbniku (str. 285), proizvodi i trgovina na otoku Krku (str. 287—288).

Knjiga je popraćena izborom bibliografije o Fortisu i kazalima osobnih imena i zemljopisnih naziva. Šteta je samo što izdavač nije poklonio dovoljno pažnje na reprodukciju bakroreza koji u toj knjizi nisu samo puki ilustrativni materijal, već imaju i dokumentarnu vrijednost. U tom slučaju čitalac će morati pogledati reprint izdanje *Viaggio in Dalmazia*, Verlag Otto Sagner, München i »Veselin Masleša«, Sarajevo 1974.

Zorica Šimunović-Petrić

GODIŠNJA SKUPŠTINA HRVATSKOG ETNOLOŠKOG DRUSTVA I SVEČANA SJEDNICA U ČAST PROFESORA MILOVANA GAVAZZIJA

Članovi HED-a održali su svoj redovni godišnji sastanak 31. siječnja i 1. veljače 1985. godine u Zagrebu. Sastanak je imao radni i svečani jubilarni karakter. U čast devedesete godišnjice života prof. dra Milovana Gavazzija, doajena hrvatske i jugoslavenske etnologije i etnologa svjetskog glasa, tema godišnjeg sastanka bila je proučavanje običaja. Izlaganja su bila podijeljena u dvije grupe: proučavanje godišnjih običaja i običaji u životu i uz rad. Svojim referatima etnolozi su se tek dotaknuli rada prof. Gavazzija koji je u svojim proučavanjima uvijek bio svestran. Zanimljiva je činjenica da su na ovome skupu izlagali većinom mlađi etnolozi.

Prvi dan sastanka bio je svečano obilježen otvaranjem izložbe o životu i djelu profesora Gavazzija koju je priredila i u njegovoj prisutnosti otvorila dr. Jelka Radauš-Ribarić. Svečanosti je prisustvovao veliki broj etnologa i drugih gostiju, posebno arheologa s Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Profesor Gavazzi se tako opet našao u krugu svojih bivših studenata i kolega s kojima je uvijek rado surađivao i odlazio na stručne skupove i ekskurzije, što je dokumentirano i mnogim izloženim fotografijama. Pisana riječ prof. Gavazzija bila je predstavljena izlaganjem brojnih radova tiskanim u našim ili stranim časopisima. Izložbu su upotpunili predmeti iz Etnografskog muzeja u Zagrebu, među kojima je bilo onih koje je profesor nabavio ili poklonio Muzeju, ili kojima se služio (napr. lička crvenkapa koju je nosio kao dijete ili mala filmska kamera koju je još 1936. godine nabavio za potrebe nastave i Etnološkog zavoda Filozofskog fakulteta).

Nakon otvaranja izložbe uslijedili su pozdravni govori. U ime HED-a profesora Gavazzija je pozdravila predsjednica dr. Dunja Rihtman-Auguštin, zatim prof. Branimir Bratanić, bivši student i prvi asistent profesora Gavazzija na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, prof. dr. Branko Bošnjak, dekan OOUR-a za Humanističke i društvene znanosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu, prof. dr. Stjepko Težak, dekan Filozofskog fakulteta, akademik prof. dr. Duje Rendić-Miočević, prof. dr. Petar Vlahović u ime Odeljenja za etnologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu te predstavnici drugih ustanova iz Hrvatske i jedan student etnologije iz Slovenije. Profesor Gavazzi se toplo zahvalio i svojim govorom i vitalnošću iznenadio sve prisutne. Njegova poruka budućim pokoljenjima odnosi se na njegovu svestranu djelatnost i na bojazan da »od cijelog tog opusa: predavanja, diskusija i ekskurzija i veoma brojnih fotografskih, filmskih, magnetofonskih, odnosno u početku fonografskih snimaka, ne ostane samo hrpa zrnja. Sve ovo — nastavio je prof. Gavazzi — treba dati mogućnost i pobude za dalji rad vama ovdje i onima kojih ovdje nema, a koji bi mogli pristati ovamo vrlo dobro. Na osnovi toga znanja koje je tu i koje će, vjerovatno, trajno ostati (sve ono što je tu, trajne je vrijednosti) treba ostati kao baština budućim pokoljenjima. S tim bih završio želeći da budućnost naše etnologije, u prvom redu hrvatske, pa onda etnologije Srba, Slovenaca, Makedonaca, Bugara, uopće svih južnoslavenskih naroda, slavenskih naroda s ko-

jima smo hoćeš-nećeš vezani vrlo jakim vezama, donese novih plodova, novih i boljih (popravljenih) spoznaja.»

Tim je riječima bio završen svečani dio skupa i profesoru Gavazziju i ovom prilikom zahvaljujemo na svemu što nam je predao, kao i na poticajnim riječima koje nam je uputio.

Nakon pozdravnih govora prikazan je etnološki film *Pust u Istri 1984. godine* kojeg su snimili Olga Supek i Ivan Lozica, dotičući se također jednog aspekta široke i raznovrsne Gavazzijeve djelatnosti.

U okviru radnog dijela sastanka pročitani su slijedeći radovi: Jelica Ročenović: *Majsko drvo*; Vlasta Jemrić: *Prilog poznavanju običaja Kraljice u Hrvata*; Libuše Kašpar: *Jelo u godišnjim običajima dva kordunska sela*; Tomislav Đurić: *Božićni običaji u selu Cernik kraj N. Gradiške*; Jasna Andrić: *Jedan običaj od Svetovidovih svećenika do bosansko-hercegovačkih seljaka*; Zorica Rajković: *O istraživanju običaja*; Milana Černelić: *Prilog poznavanja uloge staćela u svadbi kod Bunjevaca*; Dunja Rihtman-Auguštin: *Pojmovi Sitte und Brauch i naše istraživanje običaja*; Branko Đaković: *Običaji sahranjivanja priloga s umrlim: sadržaj, značenje i mogućnosti interpretacije*; Dinka Gjeldum: *Običaji vezani uz stambenu kuću u Imotskoj Krajini*; Jasenka Lulić: *Naoposuno okretanje u sjevernoj Dalmaciji*; Tomo Vinšćak: *O običajima vezanim uz stoku*.

U četvrtak 31. siječnja poslije podne održana je godišnja skupština Hrvatskog etnološkog društva.

Manda Svirac

TAJNICKI IZVJEŠTAJ

za dvogodišnje radno razdoblje HED-a, od siječnja 1983. do siječnja 1985. godine

Posljednja godišnja skupština HED-a održana je 28. siječnja 1983. godine u Muzejskom prostoru na Jezuitskom trgu u Zagrebu. Tada je izabran novi Izvršni odbor HED-a u koji su ušli: Nada Gjetvaj, Dunja Zelić, Jelka Radauš-Ribarić, Jasenka Lulić, Libuše Kašpar, Olga Supek-Zupan, Dunja Rihtman-Auguštin i Tomo Vinšćak. Jednoglasnom odlukom skupštine za predsjednicu Društva ponovno je izabrana Dunja Rihtman-Auguštin. U Nadzorni odbor izabrane su: Paula Gabrić, Zorica Petrić i Zorica Rajković. Za Sud časti izabrani su: Milovan Gavazzi, Branimir Bratanić i Olga Oštrić.

Delegati u SEDJ postale su: Višnja Huzjak, Dunja Majnarić i Manda Svirac.

Na prvom konstituirajućem sastanku Izvršnog odbora, održanom odmah nakon skupštine, za potpredsjednicu HED-a izabrana je Olga Supek-Zupan, za prvog tajnika Tomo Vinšćak, za tajnicu dva Dunja Zelić, a blagajnica je postala Libuše Kašpar.

U toku 1983. i 1984. godine o tekućoj aktivnosti HED-a brinuo se Izvršni odbor. Održano je 5 sastanaka, na kojima su se rješavala pitanja vezana uz akcije HED-a, organizaciju raznih savjetovanja, djelatnost »Etnološkog kluba« i izdavanje publikacija te financijski problemi s kojima se HED dosta često susretao.

Rad Društva se u toku ovih dviju godina odvijao putem:

1. organizacije redovnih stručnih godišnjih sastanaka (26. i 27. siječnja 1984. i 31. siječnja i 1. veljače 1985),
2. organizacije redovite skupštine HED-a (31. 1. 1985),
3. rada »Etnološkog kluba«,
4. sudjelovanja članova HED-a na I. skupnom kongresu jugoslavenskih etnologa i folklorista, održanom u Rogaškoj Slatini od 4. 10. — 8. 10. 1983. godine,
5. sudjelovanja predstavnika HED-a na sastancima Koordinacionog odbora SEDJ,
6. suradnje sa Slovenskim etnološkim društvom u organizaciji tematskih savjetovanja pod naslovom »Paralele hrvatske i slovenske etnologije«,
7. izdavanja publikacija,
8. organizacije tematskih sastanaka,
9. podržavanja akcije na sakupljanju podataka o postojećoj građi o tradicijskoj kulturi i folkloru,
10. suradnje s Antropološkim i Sociološkim društvom SRH,
11. proslave 90-e obljetnice života prof. Milovana Gavazzija.

* * *

1. Protekle dvije godine HED je organizirao dva plenarna godišnja sastanka. Prvi je održan 26. i 27. siječnja 1984. u prostorijama Filozofskog fakulteta u Zagrebu.

Na teme »Tradicijska ishrana« i »Život starijih osoba u prošlosti i danas« iznijeti su slijedeći referati:

- Mirjana Randić-Barlek: *Istraživanje prehrane na širem području Zagreba*
- Smiljana Petr-Marčec: *Muzej prehrane »Podravka«*,
- Libuše Kašpar: *Ishrana žitelja sela Vukmanić nekad i danas*,
- Tomislav Đurić: *Tradicijska ishrana u suvremenim uvjetima u selu Cernik kraj Nove Gradiške*,
- Eszter Kisban: *Razdoblja i mijene prehrambenih navika u Evropi*,
- Josip Miličević: *Prehrambeni artikli kao lijek (Istra)*,
- Aleksandra Lazarević: *Prehrana na otocima Silbi i Olibu — Pokušaj interdisciplinarnog pristupa*,
- Lela Ročenović: *Tradicijska ishrana okolice Dobrinja na Krku*,
- Branko Đaković: *Hrana i piće u posmrtnim obredima, a posebno kao viaticum*,
- Arpad Barath: *Škola narodnog zdravlja »Andrija Štampar« — O kvaliteti starenja, socijalno-psihološka perspektiva*,
- Ljubica Gligorević: *Uz problem »davanja na komenciju« na vinkovačkom području*,
- Jasna Andrić: *Životinje koje iskopavaju mrtve*,
- Damir Zorić: *Iz problematike stećaka u djelima Šejka Bešlagića*,
- Maja Kožić: *Starci kao čuvari narodnih tradicija u djelima I. G. Kovačića — koreferat*.

Referati o tradicijskoj prehrani pokazali su da se toj temi dosada u našoj etnologiji nije poklanjalo dovoljno pažnje, te da je potrebno nastaviti sustavna istraživanja. Dogovoreno je da se u okviru HED-a osnuje grupa koja bi se bavila tradicijskom prehranom, a okupljala bi sve zainteresirane članove. Grupa je održala sastanak na kojem je dogovoreno da se izradi bibliografija radova o tradicijskoj prehrani.

Uz predavanje bila je organizirana izložba najnovije etnološke literature, koju su zajednički pripremile biblioteka Etnološkog zavoda Filozofskog fakulteta, Etnografskog muzeja te Zavoda za istraživanje folklor.

Drugi godišnji sastanak, koji je održan 31. siječnja i 1. veljače u prostorijama Prosvjetnog sabora, obilježio je svojim radnim dijelom etnološku djelatnost nestora naše etnologije, prof. Milovana Gavazzija.

U okviru sastanka otvorena je izložba povodom 90 godina života profesora Gavazzija. Izložbu je priredila Jelka Radauš-Ribarić, a cilj je bio da se slikarna, tekstovima i predmetima pokuša prikazati život i djelo prof. Gavazzija. Na temu istraživanja običaja čitani su referati koji su razvrstani u dvije skupine: Tragom »Godine dana«, i Običaji u životu i uz rad.

Tragom »Godine dana« ...

- Jelica Roćenović: Majsko drvo,
- Vlasta Jemrić: Prilog poznavanju običaja Kraljice u Hrvata,
- Libuše Kašpar: Hrana u godišnjim običajima,
- Tomislav Đurić: Božićni običaji u selu Cernik kraj Nove Gradiške,
- Olga Supek-Zupan i Ivan Lozica: Pust u Istri (film).

Običaji u životu i uz rad

- Jasna Andrić: Jedan običaj od svetovidovih svećenika do bosansko-hercegovačkih seljaka,
 - Zorica Rajković: O istraživanju običaja,
 - Milana Černelić: Prilog poznavanju uloge *stačela* u svadbi kod Bunjevaca,
 - Dunja Rihtman-Auguštin: Pojmovi »Sitte und Brauch« i naše istraživanje običaja,
 - Branko Đaković: Običaji sahranjivanja priloga sa umrlim: sadržaj, značenje i mogućnosti interpretacije,
 - Dinka Gjeldum: Običaji vezani uz stambenu kuću u Imotskoj Krajini,
 - Jasenka Lulić: Naoposuno okretanje u sjevernoj Dalmaciji,
 - Tomo Vinšćak: O običajima vezanim uz stoku, s posebnim osvrtom na velebitske transhumantne stočare.
2. Redovita skupština HED-a održana je 31. siječnja u prostorijama Prosvjetnog sabora. Na skupštini su pročitani izvještaji o radu društva u proteklom periodu, te izabrani novi odbori koji će voditi društvo iduće dvije godine. Za predsjednicu HED-a izabrana je Olga Supek-Zupan.
3. U protekle dvije godine »Etnološki klub« je bilježio vrlo plodan rad. Održano je niz zanimljivih predavanja s raznih područja etnološke znanosti, koja su održali domaći i strani etnolozi. Predavanja su održana ovim vremenskim slijedom:

- 25. veljače 1983. god. prof. Tamas Hofer iz Budimpešte održao je predavanje pod naslovom: »Razmišljanje o epohama i tipovima evropske narodne umjetnosti na primjeru Mađarske«.
- 19. rujna 1983. god. održao je predavanje jedan od vodećih američkih etnologa, profesor antropologije i demografije na kalifornijskom sveučilištu u Berkeleyu, i član Američke akademije znanosti, dr Eugene Hammel. Tema predavanja bila je: »Demografija, etnologija i nova socijalna povijest«. Profesor Hammel se trenutačno bavi demografskom poviješću Vojne Krajine.
- 24. listopada 1983. god. gost našeg kluba bio je uvaženi etnolog i folklorist iz Finske dr Juha Pentikäinen, koji je održao predavanje o kulturnoj antropologiji u Finskoj.
- 21. studenog 1983. god. o svojim dojmovima s proteklog Svjetskog kongresa etnoloških i antropoloških znanosti, u okviru kluba, izvjestili su nas sudionici kongresa dr Sanja Lazarević, dr Hubert Maver i mr Janez Bogataj, koji je pokazao zanimljiv izbor dijapozitiva s Kongresa.
- 20. veljače 1984. god. »O kaŕunima u Istri« govorila je, uz projekciju dijapozitiva, Tihana Stepinac-Fabijanić.
- 26. oŕujka 1984. god. »O dojmovima iz Chilea i Perua« govorila je Ljubica Katunar. Predavanje je bilo popraćeno vrlo interesantnim dijapozitivima i ilustracijama.
- 11. travnja 1984. god. o temi »Nekonvencionalni hranidbeni izvori i tradicijska ishrana naroda priobalja«, govorio je mr Josip Bakić iz Instituta pomorske medicine u Splitu.
- 21. lipnja 1984. god. u suradnji HED-a i Hrvatskog antropološkog društva, u prostorijama Zbora liječnika Hrvatske održala je predavanje prof. dr Ruth Tringham, (Department of anthropology, University of California, Berkeley, USA) pod naslovom: »Nova istraživanja prehistorijskih ratarskih populacija jugoistočne Evrope«.
- 19. rujna 1984. god. gost HED-a bila je dr Dagmar Burkhart, profesor balkanske etnologije na Freie Universität Berlin, te je održala predavanje: »O predmetu i određenju balkanske etnologije«.
- 8. studenog 1984. god. u zajednici sa Sekcijom za teoriju knjiŕevnosti Hrvatskog filološkog društva održan je razgovor o knjizi Maje Bošković-Stulli, »Usmena knjiŕevnost nekad i danas«.
- 9. studenog 1984. god. ponovno je gost Kluba bio profesor Hammel, koji je govorio o novim rezultatima istraživanja o opadanju fertiliteta u bivšoj Vojnoj Krajini Hrvatske.
- 10. prosinca 1984. god. održao je predavanje Tomo Vinšćak o transhumantnim stočarima (ovčarima) na Velebitu. Predavanje je održano uz projekciju dijapozitiva, koje je predavač snimio za svog boravka kod pastira na Velebitu.

4. I. Skupni kongres jugoslavenskih etnologa i folklorista održan je u Rogaškoj Slatini od 4. do 10. listopada 1983. god. S referatima su sudjelovali članovi HED-a:

- Olga Supek-Zupan: »Osnovne značajke etnologije u Hrvatskoj od 1945. do danas«.
- Vlasta Domaćinović: »Košnice od kamena«,
- Branko Đaković: »Neki aspekti istraživanja preobražaja tradicijskih oblika ekonomike stanovništva zagrebačke subregije«,
- Miroslava Hadžihusejnović: »Omladina—akcija«,
- Dunja Rihtman-Auguštin: »Etnos kao proces«, održano u okviru »okruglog stola« na temu: Etnos, narodnost kao etnološki i folkloristički problem.

Dana 7. 10. održana je skupština SEDJ, na kojoj su delegati HED-a bili slijedeći članovi: Dunja Rihtman-Auguštin, Višnja Huzjak, Dunja Majnarić i Tomo Vinšćak.

5. Suradnja sa SEDJ bila je u proteklom razdoblju dosta dobra. SEDJ je redovito slao pozive za sastanke KOO odbora koji su se održavali u Beogradu. Na sastancima se najviše raspravljalo o: organizaciji kongresa u Rogaškoj Slatini, o problemu kotizacije republičkih društava, izvještaju uredništva »Etnološkog pregleda«, organizaciji narednog kongresa jugoslavenskih etnologa u Crnoj Gori u jesen 1985. god. i organizaciji Međunarodnog kongresa etnoloških i antropoloških znanosti, koji će se održati u Zagrebu 1988. god.

6. I u ovom periodu nastavljena je vrlo uspješna suradnja sa Slovenskim etnološkim društvom. Zajednička akcija, inicirana početkom 1981. god., zamišljena je kao niz stručnih sastanaka hrvatskih i slovenskih etnologa, na kojima bi se zajednički, naizmjenično, jednom u Hrvatskoj, a drugi puta u Sloveniji, raspravljalo o povijesti hrvatske i slovenske etnologije. Ta akcija dobila je naziv »Povijesne paralele hrvatske i slovenske etnologije«. Posljednje »Paralele« održane su 13. i 14. prosinca 1984. god. u Portorožu. Referenti iz HED-a bili su:

- Josip Milićević: »Veze seoske proizvodnje i trgovine Slovenije i Istre«,
- Beata Gotthardi-Pavlovsky: »Problem gledanja na prostor«,
- Olga Supek-Zupan i Ivan Lozica: »Pust u Istri« (uz projekciju filma), Obostrana je želja da se »Paralele« i dalje nastave. Predloženo je da se slijedeći takav sastanak održi u Karlovcu, a tema bi se odnosila na granično područje Pokuplja.

7. Unatoč financijskim poteškoćama, HED je u ovom dvogodišnjem periodu uspio tiskati dva sveska časopisa »Etnološka tribina«, i to svezak 4 i 5, u kojem su objavljeni radovi »Mladih istraživača« na Silbi, te referati s godišnjeg sastanka HED-a održanog 1981. god., i svezak 6 i 7 s referatima »Paralela« održanih 1982. god. u Varaždinu.

8. U organizaciji Narodnog sveučilišta Sesvete i Muzeja Prigorja, održan je 25. siječnja 1984. god. okrugli stol o narodnom graditeljstvu, s posebnim osvrtom na Sesevsko prigorje. U okviru predavanja prikazan je dokumentarni film »Graditeljstvo sela Moravče«, te je otvorena prigodna izložba. Nakon toga bio je organiziran posjet selu Žerjavinec u okolici Sesveta.
9. U osnivanju je tzv. banka podataka koja bi prikupljala podatke o postojećoj građi o tradicijskoj kulturi i folkloru. Uz pomoć HED-a akciju je pokrenuo i vodi Zavod za istraživanje folkloru.
10. U toku posljednje dvije godine sve više dolazi do izražaja suradnja s Hrvatskim antropološkim društvom, zbog rada na zajedničkoj organizaciji Svjetskog kongresa etnoloških i antropoloških znanosti, koji će se održati 1988. god. u Zagrebu. Već je naprijed spomenuto da su članovi HAD-a u suradnji sa HED-om održali nekoliko predavanja u »Etnološkom klubu«.
11. U četvrtak 31. siječnja 1985. god. u 12 sati održana je svečana sjednica HED-a u čast rođendana prof. Milovana Gavazzija u prostorijama Prosvjetnog sabora. Srdačne pozdrave prof. Gavazziju uputili su mnogi uzvanici, prijatelji ili suradnici. Kao što je već spomenuto, otvorena je i prigodna izložba.
Članstvo: dana 1. veljače 1985. god. u HED je bilo učlanjeno 140 aktivnih članova.

Tajnik HED-a
Tomo Vinšćak

PARALELE

Hrvatsko etnološko društvo nastavlja serijom zajedničkih stručnih sastanaka hrvatskih i slovenskih etnologa. Kao što je našim članovima već poznato prva dva susreta »Paralela« (Ormož, 1981, Varaždin, 1982.) bila su posvećena povijesnom razvoju etnološke misli od prvih početaka do 1945. Čini nam se da će publikacije nastale kao ishod ovih susreta (»Zgodovinske vzporednice...«, Ljubljana 1982. i »Etnološka tribina« 6—7, Zagreb 1984.), bez obzira na domašaj pojedinih priloga, biti koristan doprinos povijesti obiju etnologija. Sustavnu cjelinu s ova dva sastanka čine i osvrti na etnološku djelatnost u vremenu od 1945. do 1983, što su bili pripremljeni za kongres 1983. u Rogaškoj Slatini, objavljeni u »Zborniku 1. kongresa jugoslovenskih etnologov in folkloristov«, Ljubljana 1983. (autorica za Hrvatsku Olga Supek-Zupan, za Sloveniju Ingrid Slavec).

Smatrali smo da je time jedan ciklus naših susreta zaokružen, pa smo se dogovorili da ćemo se u nastavku posvetiti izučavanju razvojnih procesa u tradicijskoj kulturi susjednih slovensko-hrvatskih područja. S takvom je namjenom u prosincu 1984. bio upriličen sastanak u Portorožu, na kojem su bile razmotrene neke etnološke pojave iz bogatog kulturnog nasljeđa Istre. Nakon dvodnevnog zajedničkog rada ostao je dojam da smo etnografiju Istre tek načeli, te da ostaje još mnogo pojava koje bi trebalo istražiti i interpretirati. Slovenske kolege brinu se da cjelokupni materijal sa savjetovanja bude i objavljen.

Kako je ove godine domaćin opet HED predložili smo da se naredni sastanak održi u prosincu 1985. u Karlovcu. Ovoga puta htjeli bismo razmotriti područje uz srednji dio toka rijeke Kupe, dakle Belu krajinu s jedne i Karlovačko Pokuplje s druge strane. Budući da su ti predjeli u povijesti često dijelili istu sudbinu, nadamo se da će paralelno istraživanje baciti novo svjetlo na dosadašnje spoznaje i potaknuti neka nova pitanja.

Aleksandra Muraj

PETI INTERNACIONALNI KONGRES JUGOISTOČNOEVROPSKIH STUDIJA, Beograd, 11—16. IX 1984.

Već više od desetak godina održavaju se naizmjenično u glavnim gradovima država Balkanskog poluotoka kongresi Internacionalnog saveza za proučavanje jugoistočne Evrope, na kojima se predstavljaju radovi iz prvenstveno humanističkih disciplina: povijesti, povijesti umjetnosti, arheologije, etnologije, folkloristike i lingvistike. Ovog puta organizator kongresa bio je Balkanološki institut Srpske akademije nauka, a rad plenarnog dijela i sekcija odvijao se u ugodnim i funkcionalnim prostorima Sava-centra. Program je bio vrlo opsežan, aktivnih učesnika preko tisuću, a budući da se rad u svim sekcijama odvijao simultano, ovdje možemo izvijestiti samo o radu sekcija za etnologiju i folkloristiku.

Opseg tema bio je vrlo širok. Bilo je općenitijih tema, kao napr. rad V. Froleca (Čehoslovačka): *Les Balkans comme région historique et ethnographique*, ili rad B. Bratanića: *Cultural Connections Between the Central Balkans and Anterior Asia*, ili rad P. Vlahovića: *Etničeski pluralizam balkanskih narodov i etnos s točki zrenia anropologii*. Većina radova, međutim, bavila se nekim užim aspektom svoje struke ili pojava. Nekoliko ih se usredotočilo na proces kulturne transformacije sela: D. Masson (Francuska): *Le monde rural entre la tradition et le changement: pour une anthropologie de la modernité*, R. Whitaker (SAD): *The Role of the State in the Contemporary Bulgarian Village Life*, J. M. Halpern (SAD): *Two Centuries of Change: An Historical Demographic Approach to Evolving Family Household Structures*, M. Radovanović: *Problemes de la transformation de la famille rurale en Serbie*, i V. Čulinović-Konstantinović: *Mobility, Social-Cultural Development and Family in the South-Western Dinaric region*. Jedan drugi niz bavio se međuetničkim odnosima, npr. K. Verdery (SAD): *German-Romanian Relations at the Village Level in Early Twentieth-Century Transylvania*, ili I. P. Winner (SAD): *South-East European Ethnicity in the United States*. Slijedio je dugi niz radova grupiran u slijedeće tematske sklopove: o epskoj tradiciji, o popularnoj poeziji uopće, o ulozu žene u usmenoj poeziji, o tradicijskoj glazbi i pjesmi, o plesu (gdje je naročito bio interesantan prilog Elsie I. Dunin (SAD): *Dance As a Cultural Expression Among California South Slav Americans*), o folklorizmu i suvremenom folkloru (gdje su bili predstavljeni i radovi kolega iz Zagreba: Tanja Perić-Polonijo: *An Approach to the Research of Oral Literature Today*, te Ivan Lozica: *On Filming a Series of Television Programmes Oral Literature Today*), kao i niz priloga sa područja istraživanja obreda i običaja (među kojima je bio i rad Olge Supek: *Gender*

Inversion in Contemporary Carnival: Saturnalia or an Echo of a Changed Reality?) Naravno da nam nije moguće u ovom kratkom prikazu reći nešto detaljnije o referatima. Balkanološki institut SANU publicirat će uskoro zbornik radova kongresne sekcije za folkloristiku i etnologiju.

Olga Supek-Zupan

XXXI KONGRES SAVEZA FOLKLORISTA JUGOSLAVIJE, Radoviš, 1984.

Od 1—5. listopada 1984. godine održavao se u Makedoniji XXXI. Kongres Saveza folklorista Jugoslavije. Tom se prilikom u slikovitome gradiću Radovišu skupilo mnoštvo stručnjaka različitih znanstvenih disciplina koje povezuje zajednički interes za folklor. Pored sudionika iz svih krajeva Jugoslavije skupu su prisustvovali i folkloristi iz Bugarske, Turske i SSSR-a. Među sudionicima iz Hrvatske najbrojnije su bili zastupljeni folkloristi iz Zagreba.

Teme koje su bile odabrane za Kongres, razvrstane su u nekoliko grupa i izlagane plenarno i u sekcijama.

Prema već ustaljenoj praksi, prva plenarna tema odnosila se na kraj u kojemu se Kongres održavao, tj. na folklor radoviško-strumičke regije. Ta je tema bila sadržajem prvoga dana Kongresa. Ostale su plenarne teme bile: Opće i specifično u folkloru NOR-a i revolucije jugoslavenskih naroda i narodnosti, zatim Metodologija terenskoga istraživanja folkloru i, posljednja, Promjene i kontinuiteti u svadbenim običajima.

Rad u sekcijama bio je podijeljen u tri grupe. Tema prve grupe bila je Društvene znanosti i usmena književnost (ta se tema obrađivala u Sekciji za narodnu književnost), druga je bila posvećena Problemu prilagodbe tradicijskih oblika scenskome izvođenju (Sekcija za etnomuzikologiju i etnokoreologiju) i, konačno treća, Dječje stvaralaštvo i sportske igre (Sekcija za dječje stvaralaštvo i sportske igre).

U sveukupnome mnoštvu zanimljivih referata zapaženi su neki referati folklorista iz Hrvatske, a među njima osobito oni s područja etnomuzikologije.

Pored radnoga dijela, sudionici Kongresa prisustvovali su i priredbama lokalnoga kulturno-umjetničkog društva kao i razgledavanju nekih objekata važnih za privredni prosperitet radoviškog područja.

Maja Kožić

MUZEJ PREHRANE »PODRAVKA«

Muzej prehrane »Podravka« otvoren je 5. 11. 1982. godine povodom 35. godišnjice prehrambene industrije »Podravka« u čijem sklopu se nalazi.

Otvorenju je prethodilo više godina priprema i dogovaranja, pa ćemo stoga na početku iznijeti kratku kronologiju važnijih događaja vezanih za Muzej.

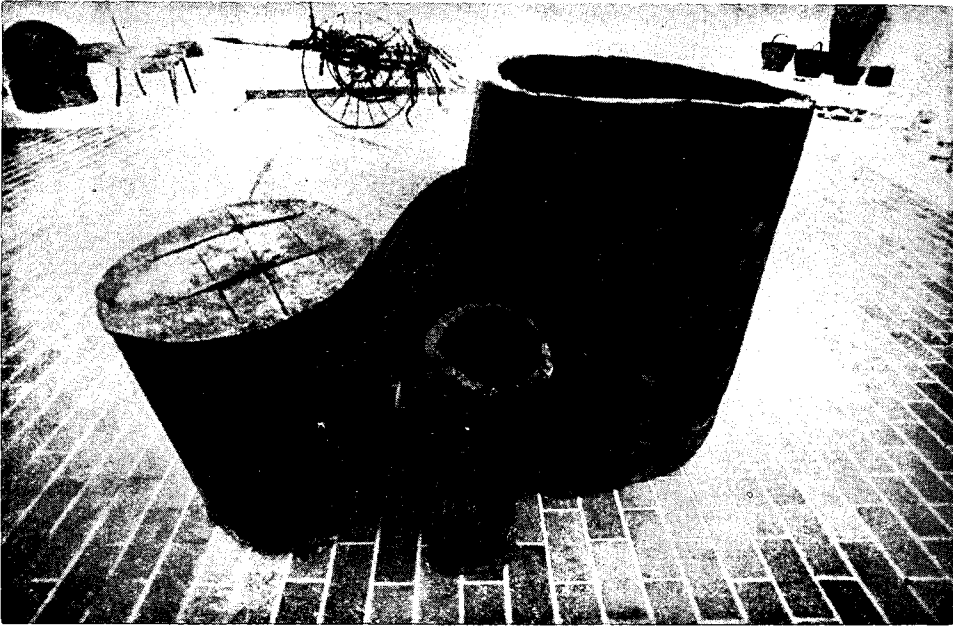
Sama zamisao o osnivanju takvog muzeja u sklopu prehrambene industrije je shvatljiva i nije je potrebno objašnjavati; ipak je prošlo mnogo godina do ostvarenja jednog dijela te zamisli.

Ideja o osnivanju »Podravkinog« muzeja, u kojem bi bila obrađena i prezentirana povijest »Podravke«, a zatim i prehrane na našem tlu, javlja se u kolektivu »Podravke« unatrag više godina, a jedan od glavnih poticaja bila je 1971. godine organizirana izložba o razvoju prehrambene industrije u Koprivnici. Slijedećih nekoliko godina intenzivno se prikupljaju dokumentacija i fotografije, ponajprije za publikacije o »Podravki«, ali i za potrebe budućeg muzeja. Godine 1976. počinje se s organiziranim pripremama. Tada je već ideja o »Podravkinom« muzeju prerasla u zamisao o muzeju prehrane, a između ostalog otvara se i radno mjesto organizatora muzeja u osnivanju. Godine 1977. započinje prikupljanje građe na terenu, te razrada koncepcije muzeja. Pošto je prvobitno planirana izgradnja novog muzeja sa svim pravnim zgradama i sadržajima, 1978. godine osniva se Odbor za izgradnju muzeja. Iste godine otvara se još jedno radno mjesto — skladištar muzej-skih eksponata, za održavanje i čuvanje prikupljenih predmeta.

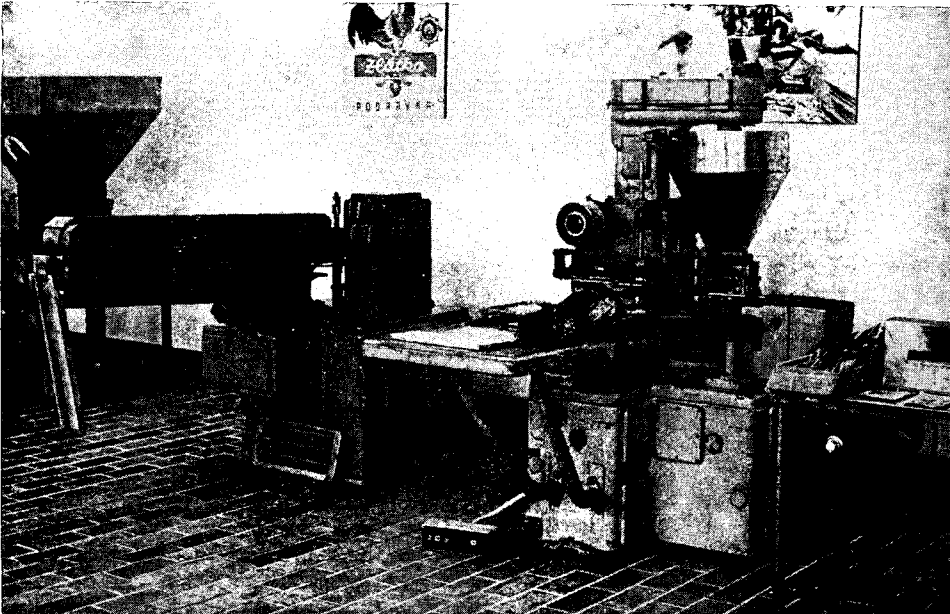
1979. godine Republički komitet za kulturu, na temelju elaborata upućenog iz »Podravke«, izdaje rješenje kojim daje suglasnost o osnivanju muzeja. Iste godine zabilježeno je još nekoliko važnih događaja vezanih uz muzej. Osniva se Savjet muzeja u osnivanju, muzej se uključuje u Centar za kulturu »Podravke« i napušta se ideja o izgradnji novih zgrada za muzej. Za novu lokaciju određuju se zgrade stare klaonice, koje su nakon izgradnje nove moderne klaonice nekoliko godina bile ispražnjene. Ovdje je tada depozirana sva građa prikupljena do 1980. godine, kada se prestaje sa sakupljanjem, a zapravo prestaje i rad organizatora muzeja u osnivanju.

Slijedeće godine nema većih promjena, sve do 1982. godine, kada je odlučeno da se realizacija muzeja podijeli u dvije faze. U prvoj bi fazi trebalo urediti postojeće zgrade i prirediti stalnu izložbu s već prikupljenom građom i njeno otvaranje planirati iste godine, dok druga faza predviđa nadogradnju novih zgrada na već postojeće, te daljnje tematsko prikupljanje i prezentiranje građe.

Te godine zapošljava se kustos muzeja, nedugo zatim i preparator i intenzivno se priprema otvorenje prve faze muzeja povodom 35. godišnjice »Podravke«. Uređuju se stare zgrade, a zajedničkim radom savjeta Muzeja u osnivanju, Centra za kulturu »Podravke« i osoblja Muzeja priprema se prva stalna izložba, postavljena uglavnom od ranije prikupljenih predmeta.

Pogledi na izložbeni prostor

Osnovna koncepcija Muzeja prehrane temelji se na obradi razvoja tehnologije hrane od prapovijesti do današnje suvremene tehnologije, a svrha mu je prezentiranje proizvodnje, prerade, prometa i konzumacije hrane.

Danas je Muzej još daleko od ostvarenja tog ambicioznog cilja. Trenutna stalna izložba sastoji se od dva odjela — etnografskog i »Podravkinog«, gdje su na prilično klasičan način prikazana dva pristupa istoj tematici — prehrani.

U etnografskom odjelu prikazan je presjek gospodarstva i prerade namirnica s početka ovog stoljeća na području sjeverozapadne Hrvatske, a u »Podravkinom« odjelu prezentirana je značajna etapa u njenu razvoju — počeci proizvodnje juha, te stara i nova ambalaža. U kratkoročnom programu tu se ne planiraju veće promjene, već samo nadopune. Etnografski odjel bit će nadopunjen seoskom kuhinjom i izložbom peciva, u »Podravkinom« odjelu planira se rekonstrukcija postrojenja iz prvih godina postojanja. Uz ove nadopune i druge tekuće poslove, osnovni je zadatak u ovom razdoblju razrada dugoročne koncepcije muzeja te sakupljanje dokumentacije i materijala vezanih uz prehranu na našem tlu. U preliminarnoj razradi te koncepcije pripremljen je u suradnji s MDC-om iz Zagreba prijedlog dugoročnih koncepcijskih opredjeljenja, u kojem su glavni pravci orijentacije — linijska prezentacija prema vrstama namirnica, rekonstrukcija seoske i građanske kuhinje, obrta vezanih uz prehranu, te prikaz industrijske tehnologije na primjeru »Podravke«. Predstoje i popratne djelatnosti, osnivanje dokumentacionog centra iz područja prehrane, stručna biblioteka i mnogi drugi poslovi vezani za rad Muzeja. Iako je tu samo sumarno naveden, vidi se da tako opsežan program nije moguće ostvariti unutar samog muzeja, koji se sam susreće s mnogim problemima svojstvenim za muzeje u osnivanju. Otvoreno je pitanje statusa Muzeja u »Podravki«, koje će vjerojatno biti riješeno sadašnjom reorganizacijom SOUR-a, trebalo bi postaviti novi savjet Muzeja (savjet Muzeja u osnivanju prestaje s radom nakon otvorenja), nedostaju stručni kadrovi (muzej se trenutno sastoji od kustosa, preparatora i čistačice), i uopće se javljaju mnoge druge boljke tako tipične za naše muzeje.

Mogućnost realizacije planiranog »Muzeja prehrane« vidimo samo u suradnji s drugim muzejima i srodnim ustanovama, te u osnivanju radne grupe stručnjaka raznih profila, koji bi nastavili s razradom i provođenjem zacrtanog programa. Vjerujemo da će se takva suradnja ostvariti i dovesti do željenih rezultata.

Potreba za muzejom javila se već davno među radnicima prehrambene industrije »Podravka«, pa je i po tome, kao i po koncepciji, »Muzej prehrane« prvi specijalizirani muzej u nas. Zbog toga je potrebno učiniti sve da uspije i da ne ostane samo nedorečen eksperiment.

Smiljana Petr-Marčec

ETNOGRAFSKI ODIO MUZEJA SLAVONIJE, OSIJEK*

Njegovo osnivanje i djelovanje do 1966. god.

U drugoj polovici 19. st. u Osijeku je živjelo nekoliko značajnih kolekcionara koji su prethodili muzejskoj djelatnosti. Godine 1877. osječki je muzej osnovan na temelju jedne od tih kolekcija, numizmatičke zbirke Franje Sedlakovića. Muzejski se fundus brzo povećavao doprinosima »veleдушnih darovatelja«, a godine 1895. postala je također i kolekcija prehistorijskih i rimskih starina K. Franje Nubera svojinom muzeja.

Na žalost, Layeve zbirke »domaćih obrtnina«, tj. zbirke predmeta i uzoraka narodnog stvaralaštva, koje je Srećko Lay skupio i pripremio za Beč, Berlin i London, nisu dospjele u osječki muzej. A Lay je »upravo kućario od sela do sela u Bačkoj, Srijemu, po cijeloj Krajini i Slavoniji pa kupovao domaće obrtnine«. ¹ Zbirka pripremljena za svjetsku izložbu u Beču 1873. god. bila je izložena u austrijskom muzeju za umjetnost i obrt, gdje je i prodana, jer se u domovini nije mogao ostvariti otkup. Slične zbirke Lay je sastavio »na poziv berlinskog obrtništva«, ali i za »londonski Hessington muzej«. ² Da su zbirke bile vrijedne, imamo među ostalim potvrdu i u konstataciji prof. Vjekoslava Celestina, koji je postao kustosom osječkog muzeja 1893. god., a koji je u »Narodnoj starini« napisao 1929. god.: »Požaliti je da tadašnji mjerodavni faktori nisu izrabili rad i pomogli pokojnog osječanina Felixa Laya. Danas bi imali krasnu etnografsku zbirku, a kad tamo nema u Osijeku ni čitavog njegovog izdanja narodne ornamentike«. ³

U atmosferi sabirača, a isto tako i interesa uglednih pojedinaca za narodni život u vrijeme kad se i Franjo Kuhač — također Osječanin — bavio narodnom glazbom i sabirao narodne napjeve (bio je Layev prijatelj), razumljivo je da je kustos Celestin, iako profesor klasične filologije, pomislio na stvaranje etnografske zbirke u osječkom muzeju. Dr Danica Pinterović navodi da on već 1895. god. počinje »skupljati etnografske predmete, najprije iz Baranje, a zatim i iz Đakovštine i drugih krajeva Slavonije«. ⁴ Sam prof. Celestin, pišući o muzeju grada Osijeka, god. 1929. kaže: »Muzej je nastojao da se prikupljaju narodne nošnje osječke okolice. Ove se narodnje nošnje sve više gube, jer ih domaći narod više ne nosi već ih sakriva po sanducima, gdje lijepa domaća tkiva propadaju«. ⁵

Međutim, ostavština etnografskog materijala iz tog vremena veoma je malena i nije iz osječke okolice, niti iz Slavonije i Baranje, kako bismo prema gornjim navodima očekivali. ⁶ Objašnjenje bi se moglo naći u Celestinovu prikazu stanja muzeja, koji nije imao svojih prostorija; dotada je selio osam puta, a u seobi su zbirke dosta stradale, »bile su konačno na rubu propasti«. ⁷

Malobrojni sačuvani predmeti iz tog razdoblja dinarskog su porijekla. Smatram da ih treba pripisati suradnji sa drom Ćirom Truhelkom, direktorom sarajevskog muzeja, koji je tada — u mirovini — neko vrijeme boravio u Osijeku.

Slijedeći podatak o muzejskoj etnografici potječe tek iz 1946. god. Donosi ga dr D. Pinterović govoreći o historijatu osječkog muzeja. Muzej je tada

*Referat održan u Osijeku 1977. g. na proslavi 100 obljetnice »Muzeja Slavonije«

smješten u današnji prostor, u zgradu bivšeg magistrata u Tvrđi, a u jednoj je sobi dotada sabrani etnografski materijal »propagandnog karaktera i nije bio sav vezan uz ovaj teren«.⁸

Tu sam ga i ja našla koncem 1951. god. Bila je to kolekcija lutkica obučeni u narodnu nošnju, niz »šamija« vezenih zlatom, za koje pretpostavljam da su pripadale članicama Društva hrvatskih žena, zatim namještaj ukrašen ornamentima karakterističnim za šaranje tikvica. Stol sa stolicama i klupom, krevet i noćni ormarić muzeju je darovao učitelj Vladoje Ivakić, koji je bio veliki promicatelj šaranja tikvica. Dakle, uz već spomenuto, ovaj je inventar bio svjedokom kako su se oblikovali suveniri, primjenjivali motivi narodne umjetnosti, kako se rađala propaganda — a nije imao svojstva dokumentarne građe.

Prvu dokumentarnu građu vezanu za područje svoje djelatnosti pribavio je Muzej Slavonije 1947. i 1948. god. kao rezultat istraživanja i ekipnog terenskog rada, koji je vodila direktor dr Danica Pinterović. Tom prigodom nabavljeno je nekoliko kompleta baranjske narodne nošnje i karakteristični plavo obojeni, šareni namještaj baranjske sobe.

Koncem 1951. god. Muzej Slavonije zaposlio je stručnjaka za etnologiju, Zdenku Lechner.

Godine 1952. i stručno lice i etnografski materijal dobili su svoj životni prostor; preseljeni su u zgradu bivše županije u Cesarčevoj ulici. Od dviju soba, jedna je uređena za kancelariju.

Tada je počelo uredovanje s razrađenim planom etnografskih zadataka Muzeja Slavonije kao regionalnog muzeja za sjeveroistočnu Hrvatsku. Zato 1952. godinu smatram godinom osnutka Etnografskog odjela Muzeja Slavonije.

Razvoj i rast Etnografskog odjela može se pratiti u »vijestima« »Osječkih zbornika« od broja IV do VIII pod naslovom: Bilješke o etnografskom radu u Osijeku, ili : Etnografski odio Muzeja Slavonije. Do 1965. god. pribavljeno je toliko etnografske dokumentarne građe da se mogao dobiti pregled svih značajnijih elemenata tradicionalne kulture na cijelom području sjeveroistočne SR Hrvatske, koja obuhvaća regije: Slavoniju, Srijem i Baranju.

U prvom su razdoblju planirani zadaci trebali uspostaviti horizontalni presjek, radilo se na tome da materijal — prije svega narodna nošnja — pokrije cijelo područje od Ilove do Iloka i od Save do Drave i Dunava. Za daljnji rad predviđeno je kompletiranje nekolicine primjeraka nošnje, nastaviti će se nabavljanje kulturno vrijednog inventara iz narodnog života i proučavati pojedini etnološki elementi i pojave. Godine 1955. Etnografski je odio preselio iz Cesarčeve u Vlahovićeve ulicu br. 2. Tu su na drugom katu dobivene četiri velike sobe, predsoblje i ostave, što je pružilo mogućnost da se građa sistematski sredi, da se razvrsta po materijalu ili temama i stvori studijska zbirka.⁹ U pristupu tom prostoru i baštini prvi je susret sugerirao temu zemlje. »Starovirske« sprave i pomagala: drveni plug, drljača, srpovi i krunjače progovorile su o obradi zemlje i plodina, a stubljike, uborci i ostali predmeti, alat i pomagala uopće o rekvizitima seljačkog gospodarstva, kojemu su se ljudi predavali svim svojim žarom i znanjem, naslijeđenim i dopunjenim.

Slijedeća, neusporedivo brojnija skupina predmeta predstavljala je tekstilno rukotvorstvo. Ono je prikazano u dvije serije naprava — baranjskih i slavonskih — koje su se upotrebljavale za preradu lana i konoplje. Dva tkalačka stana i obilje upotrebnog tekstila završavalo je tu temu primjercima narodne nošnje iz četrnaest ondašnjih općinskih zajednica. Složene po policama u pet ormara-vitrina, te su nošnje posvjedočile da se slavonska i baranjska nošnja mora razlikovati u bogatstvu njihovih suvrstica. Obrada kompleta koji potječu s područja nekadašnje Granice (Vojne Krajine), pokazuje drugačiju stilsku oblikovanost od onih koji dolaze iz Paorije, kao i od onih iz slavonske Podravine — gledajući ih u najgrubljoj raspodjeli. U Baranji variraju stilske karakteristike nošnje podunavskih i podravskih sela.

Iza prtenog ruha slijedili su odjevni predmeti od sukna, kože i vune: »aljine«, »kožusi«, »rekles«, te velika zbirka vunениh »ponjava«, »ponjavaca« i »čilima«.

Interijer je bio zastupan baranjskim obojenim pokućstvom i slavonskim hrastovima: za sobu — sa dva kreveta, stolom, klupom i stolicama, a za kuhinju s ognjištem — inventarom aljmaške »kuće«.

U temi narodne umjetnosti našla se u ostakljenoj vitrini sitnija drvo-rezbarija: čobanske čaše, držalica svinjarske kandžije, amići za vučenje vodenica, zbirka šaranih tikvica, muzički instrumenti i drugo. Ovamo je pripadao i spremljeni nakit: ogrlice od staklenog zrnja ili srebrenih novaca (dukati su bili pohranjeni u muzeju u Tvrđi). Zasada su tu čekale uređene glave manekena s baranjskim kopicama i djevojačkim frizurama od kose sitno upletene u pletenice, kako su bile oblikovane u Gradištu, Gorjanima i Dražu.

Na kraju posjeta depou Etnografskog odjela, u kojemu je bio smješten također i nespomenuti materijal, susretalo se sa zbirkom lončarskih proizvoda i nožnim lončarskim kolom.

Lončarska je »roba« skupljana gdje god ju je bilo moguće kupiti ili dobiti kao dar, jasno, na našem muzejskom području. Pretegu ipak sačinjava lončarija iz Feričanaca, jer je kustos tamo istraživao nekadašnju proizvodnju feričanačkih lončara.

Zaslugom širokog kruga prijatelja i suradnika koji su imali mnogo razumijevanja i dobre volje za skupljanje etnografskog materijala, kustos je mogao pripremiti svoje stručne priloge za »Osječki zbornik«, za koji su uvijek izabrani karakteristični, nepoznati ili manje poznati predmeti, koji su nabavljeni za muzej, na primjer: komarnik iz Aljmaša, kićenjak iz Lipika, stubljike iz Gradišta, amići i uborci iz Županje i Bošnjaka, turske šamije iz Gorjana, Vinkovaca i Privlake, pokljuke iz Požeškog Novog Sela, ponjavke iz baranjskog Topolja, rubine Hrvatica iz baranjskih sela, napose iz Šumarine.

Od narodnih običaja ispitane su i objavljene one varijante koje se u Dalju nazivaju »kraljice«, a u Gorjanima »ljelje«. Iz njihove opreme za muzej su pribavljena cvjetna oglavlja iz oba lokaliteta.

Istraživanja i studije bila su potrebna i zbog tumačenja muzejskog inventara posjetiocima. Naime, depo Etnografskog odjela kao studijska zbirka bio je pristupačan javnosti, napose stručnjacima, školama i zainteresiranim pojedincima. Godine 1958. razgledali su ga etnolozi Jugoslavije, sudionici Prvog kongresa EDJ, koji je održan u Osijeku, a slijedećih godina studenti etnologije zagrebačkog sveučilišta pod vodstvom prof. Milovana Gavazzija i stu-

denti antropogeografije sarajevskog sveučilišta s prof. Milenkom Filipovićem. Neke su osječke škole tu održavale pojedine methodske jedinice. A redoviti su bili sastanci Etnološke grupe, koju je kustos osnovao i vodio u okviru slobodnih aktivnosti đaka gimnazije i pedagoške škole.

Suradnja sa školama urodila je prinovama etnografskih predmeta, koje su one darovale, tako: Gimnazija u Županji 21 predmet, Osmogodišnja škola u Gorjanima 30 dječjih crteža »ljelja«, Historijska grupa osnovne škole u Dalju 13 predmeta, Osnovna škola u Dražu 73, a u Feričancima 33 predmeta.¹⁰

Etnografski odio razvio je aktivnost suradništva sa seljacima i građanima, koji su također nastojali obogatiti etnografski fundus. Zar da se zaboravi kako je glumac Stjepan Bahert dovezao iz svojih rodnih Petrijevaca puna seljačka kola predmeta? (Knj. ul. 5050), ili kako je Zlatko Brkić donosio lonce iz Feričanaca — 22 kom.? (Knj. ul. 5387); da spomenemo bar nekoga!

No, najveći mecena bilo je osječko društvo prijatelja starina »Mursa«. Ono je svake godine otkupilo određeni broj akvizicija prema prijedlogu kustosa, koji je nabavio predmete i na sastancima »Murse« obrazložio njihovu etnološku vrijednost i mjesto u skladu sa zadatkom čuvanja kulturne baštine.

Etnografski je odio održavao veze i s mnogim srodnim ustanovama u zemlji i u inozemstvu. Od značajnih dodira uspostavljenih u tom smislu treba napomenuti povezanost i izmjenu iskustava s Vojvođanskim muzejom u Novom Sadu, s kojim je ostvaren zajednički obilazak šokačkih sela, najprije u Baranji, a onda u Bačkoj. Jednako srdačne su bile veze i s Muzejem Kosova u Prištini, na čiji je poziv osječki kustos surađivao u terenskim istraživanjima o krsnoj slavi u hrvatskim selima u Letničkoj župi (općina Vitina).

Etnolozi iz Mađarske i Čehoslovačke, a i iz drugih dijelova svijeta, kao i iz Amerike, koristili su se podacima našega odjela. Redoviti kontakti njegovani su i održavani s etnologima u Zagrebu: u Etnografskom muzeju, na Odsjeku za etnologiju Filozofskog fakulteta i u Odboru za narodni život i običaje JAZU.

Napose prisne bile su veze s muzealcima u Slavoniji. Kako nijedan drugi slavonski muzej nije imao u to vrijeme etnologa, osječki ih je kustos pomagao konzultacijama — u Slav. Požegi, Virovitici, Valpovu, Saregradu, ili radom u pripremama i u stalnoj postavi etnografskih izložaka — u Slav. Brodu, Vinkovcima i Županji.

Da se rasvijetli raspon i intenzitet još nekih aktivnosti u Etnografskom odjelu, izabiremo samo još dvije vrste poslova: rad na atlasu i izložbe. Za Etnološki atlas Jugoslavije ispitano je 88 sela prema Pokusnoj upitnici EAJ. Polovicu lokaliteta obradila je etnolog Marijanka Kozmar-Himmelrajh, koja je od 1. V. 1960. do 31. XII. 1961. bila kustos-pripravnik ovog muzeja.

Nedostatak stalne postave etnografskog materijala nadomještavale su povremene izložbe. Za svaki Tjedan muzeja prikazana je po jedna tema ilustrirana muzejskim materijalom u izlozima trgovina, najčešće u Nami na Trgu slobode. »Vunena tkanja Slavonije i Baranje« bila su izložena 1958. god. u velikoj izložbenoj dvorani na Bulevaru JNA (u prostoriji nekadašnje Prve hrvatske štedionice); Etnografski spomenici 1960. god. u okviru izložbe fotografija »Spomenici kulture u Slavoniji« u muzejskoj dvorani u Tvrđi; »Vuneni odjevni predmeti baranjskih šokica« 1961. god., a »Narodna nošnja i na-

mještaj slavonskih i baranjskih sela« 1966. god. u muzejskoj izložbenoj dvorani.

Sa 1966. godinom završavam prikaz djelovanja Etnografskog odjela Muzeja Slavonije, jer sam te godine još priredila spomenutu izložbu nošnje i pokućstva, iako sam već 1. VI. 1965. god. počela s radom u Etnografskom muzeju u Zagrebu.

Prikaz rada Etnografskog odjela tog razdoblja ne bi bio potpun kad ne bih spomenula da je kustos imao podršku i razumijevanje direktora muzeja dr Danice Pinterović i stručnog kolegija Muzeja Slavonije te pomoć tehničkog osoblja, jedne čistačice, koja je bila priučena laborantskim poslovima, i po vremenu ga je podupirao u radu muzejski preparator.

Ove, 1977. godine, kada osječki muzej slavi svoju 100-tu godišnjicu, Etnografski odio ima 25. obljetnicu.

Zar bih mogla poželjeti nešto veće ili ljepše, nego ostvarenje neprekidno izražavanih želja u toku 25 godina da «etnografija» dobije stalni postav. Izložici bi upostavili sintezu sjeveroistoka SR Hrvatske, progovorili bi dokumentarno i slikovito o njezinoj tradicionalnoj kulturi, dragocjenom naslijeđu i baštini.

Zdenka Lechner

BILJESKE:

- 1) A. Kovačević, Srećko Lay, Književni prilog, Klub hrvatskih književnika u Osijeku 1913/15, br. 5 i 6
- 2) o. c.
- 3) Vjekoslav Celestin, Muzej grada Osijeka, Narodna starina, Zagreb, 1929, sv. 18
- 4) D. Pinterović, O razvoju osječkog muzeja, Osječki zbornik VI, Osijek, 1958, str. 13
- 5) Celestin, navedeni članak
- 6) Pinterović, str. 19
- 7) Celestin, navedeni članak
- 8) Pinterović, str. 19
- 9) Etnografski odio u Vlahovićevoj 2/II imao je kancelariju i depo. U četiri sobe zbirke su bile smještene slijedećim redom.
I soba: slavonski tkalački stan s natrom, snovača s osnovom i ostala pomagala u prostoru, a nošnje u velikim ormarima prenapravljenim od darovanih vitrina Etnografskog muzeja iz Zagreba: a) ženske nošnje s područja Granice i Posavine, b) nošnje srednje Slavonije — Paorije, c) nošnje Podravine, d) baranjske nošnje, e) muške nošnje
II soba: u ormarima — f) sukneni i kožni odjevni predmeti, g) vuneni predmeti, h) ponjave, ponjavci, čitimi — na valjcima. Sanduk sa suknenim pregačama i tkanicama. U prostoru: stubljike, krunjača, drljača, plug, jarmovi na zidu.
III soba. Pokućstvo kako je navedeno u tekstu te kobilaš i kobilan.
IV soba. Ostakljena vitrina, komoda s upotrebnim tekstilom, ormar s ogjavljima. U prostoru »Ivakićeva soba«, šarana tikvičarskim motivima. Predsoblje: lončarije, kolijevka, nadgrobni križevi, komoda s tekstilom, štapovi, tkalački stan iz Baranje, ručna stupa.
- 10) U Županji suradnica je prof. Hečimović-Seselja, predmeti primljeni 1959. god., Knj. ul. 2944; daljski predmeti predani 1964. god., Knj. ul. 4975; suradnica u Dražu: nastavnica Jelka Mihaljev, darovi predani 1964. god., Knj. ul. 5165; u Feričancima suradnja s prof. Ivanom Jurković 1965. god., Knj. ul. 5420.

IN MEMORIAM

MARIJA HELEBRANT

Dana 12. 7. 1984. otišla je iz naših redova Marija Helebrant rođena Dekanović. Rodila se 11. 10. 1932. u Valpovu. Osnovnu školu pohađala je u Vukovaru a gimnaziju u Osijeku. Muzički nadarena, već je uz gimnaziju počela učiti sviranje na glasoviru pa to učenje nastavlja po završetku gimnazije i u Zagrebu. Godine 1952. uz glasovir započinje i studij etnologije i hrvatskosrpskog jezika. Po završetku studija život je vodi u München gdje je ostala sve do smrti.

Iako, silom prilika, odvojena od domovine i od etnologije ostala je vezana uz zemlju i uvijek zainteresirana za zbivanja na području naše znanosti. To dokazuju i referati koje je spremala za sastanke našeg društva, od kojih su objavljeni: Sergej Mihajlović Širokogorov i njegova teorija o etnosu (Izvešća 1927:65—79); Etnologija u Poljskoj (Etnološki prilozi 1, 1978:283—307); i Žena u seoskoj kulturi Panonije (Etnološka tribina, Posebno izdanje 1982:9—13). Na njemačkom jeziku objavljuje Zu den Problemen einer internationalen Terminologie (Ethnologia Europaea VI, 2 (1972:105—107).

»Etnologija u Poljskoj« samo je dio opsežnog rada »Geschichte der völk-erkundlichen Theorien und Methoden in Ost- und Südosteuropa«, rada kojim je nastojala njemačke kolege upoznati s etnologijom slavenskih naroda. »Žena u seoskoj kulturi Panonije« izvod je iz većeg djela, nastalog u okviru priprema za dizertaciju o etnografskim izvorima u literaturi iz razdoblja prosvjetiteljstva u Slavoniji. U nastojanju da postigne doktorat i nostrifikaciju diplome u Njemačkoj, ostavila je više neobjavljenih opsežnih radova za etnološki seminar na Univerzi u Münchenu. Ljubav za etnologiju povezala ju je s kolegama u Njemačkoj kojima je na mnoge načine i u mnogim prilikama pomagala da bolje razumiju i uoče etnološke posebnosti naše zemlje.

Svi mi, koji smo je znali, pamtit ćemo sitnu i energičnu ženu, zaljubljenicu u etnologiju. Uvijek spremnu pomoći prijatelju u nevolji. Strogu prema samoj sebi, pravednu i tolerantnu prema drugima. I u najtežim časovima života punu optimizma i dobre volje. Do posljednjeg časa uvjerenu da čovjekova volja može sve pa i pobijediti opaku bolest. Bila je borac za život do kraja života. Moramo na žalost konstatirati, kao i njezina obitelj na osmrtnici, bitku za život je na kraju, na žalost, ipak izgubila.

Vlasta Domaćinović

ANDRIJA STOJANOVIĆ

(25. studenoga 1914 — 8. siječnja 1985)

Neumitna smrt odvela je sa sobom u siječnju ove godine našega člana Andriju Stojanovića. Oprostili smo se s njime u hladno, vedro zimsko jutro, oprostili s čovjekom Andrijom Stojanovićem, kolegom, drugom i prijateljem.

Andrija je bio rodom iz kuće Stojanovića iz Babine Grede, iz one iste odakle je potekao Mijat Stojanović, poznati slavonski učitelj, pučki prosvjetitelj, hrvatski pisac i etnograf 19. stoljeća.

Nisu, vjerojatno, uzor starine Mijata i njegova briga za hrvatski narod i njegovu kulturu, bili posve bez udjela u zreloj Andrijinoj odluci da — u svojim najboljim godinama — promijeni svoj rani okoliš, pronade pravi životni cilj, da se 1956. svim žarom posveti studiju etnologije, te najnarodskije od svih nacionalnih znanstvenih disciplina, i da ga zaključi diplomom godine 1960. na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

Vrstan terenac, dobar crtač, fotograf i snimatelj, uz to obdaren tehničkim vještinama, skrenuo je pažnju na sebe još za studija. Uključio se u rad Etnološkoga zavoda Filozofskog fakulteta, snimao, izrađivao fotografije, crtao karte (n.pr. za 3. svezak *Publikacije Etnološkog zavoda 1960.*) te prikupljao građu za samostalan znanstveni rad. U to vrijeme pada i priprema za rad na Etnološkom atlasu Jugoslavije. Stojanović mu je poklonio mnogo svojih crtača i drugih vještina, a pripremio je i izradio dvije karte za pokusnu publikaciju Atlasa (*Etnološki atlas Jugoslavije, Pokusne karte. Zagreb 1963.* Karta I: *Oblici dvojnog jarma*, karta II: *Način vezanja jarma s ojem odnosno s rudom, branom i slično*).

U međuvremenu je dovršio svoju studiju *Brnestra* i objavio je kao 4. svezak *Publikacije Etnološkog zavoda* (1962.), i iste se godine zaposlio u tom Zavodu kao stručni suradnik (od 1968. kao viši stručni suradnik). U Zavodu je sada mogao u najboljoj mogućoj mjeri ujediniti svoje tehničke sklonosti i sposobnosti sa zvanjem etnologa.

Napose se posvetio etnološkom filmu. U filmoteci Zavoda pohranjeno je 18 filmova u čijem je nastanku sudjelovao, bilo kao snimatelj, bilo kao potpuni autor, sam ili u suradnji s drugim etnologima. Ne začuđuje da je započeo snimanjem u rodnoj Slavoniji. Već je 1962. snimio u Sikirevcima film *Obiteljska zadruha Živić-Krlavini* (u trajanju od 35'), a slavonskim se temama vraćao i kasnije o čemu govore filmovi *Smotra folklora u Vinkovcima* (1966, 10 1/2'), *Saranje tikvica* (Gradište, 1971, 12 1/2'), *Kruh ispod vršnika* (Zelčin 1972, 6 1/2') a u šokačku se tematiku uklapa i film iz 1973. *God sv. Vida* (Vidovice, 4 1/2').

U sjeverozapadnoj je Hrvatskoj snimio filmove o *Jerovečkim lončarima* (1963, 7 1/2'), *Proljećnim običajima* (u Turopolju, od 1963—68, 18'), *Fašniku u Međimurju* (1968, 21'), a s toga su područja još i element-filmovi *Sestinski opanci* (1966, 20 1/2'), *Prevlačenje drvene kuće* (Kuće, 1967, 11') i *Narodno ukrasno tkanje: prijebor* (Osekovo, 1969, 26').

Dva su filma posvećena transhumantnim pastirima dalmatinskoga zaleđa: *Ljetna paša na Troglavu* (1964, 13 1/2') i *Tragom bukovičkih stočara* (1970, 45'). U Dalmaciji je još snimio filmove *Lončari s otoka Iža* (1965, 34 1/2'), *Uskršnji običaji u Novigradu n/m* (1967, 16'), *Život na Neretvi* (1969, 35'), *Od runa do*

bičava (Brbinj, Dugi o. 1976, 20'). Jedan od posljednjih, a po trajanju najduži je film *Narodne hidrotehničke naprave* (1973, 50'), snimljen na više mjesta diljem Hrvatske.

Dok je filmove, prema potrebama Zavoda, snimao po čitavoj Hrvatskoj, njegovi objavljeni radovi ukazuju na prostorno znatno određeniji interes. O svojoj je Slavoniji pisao samo izuzetno (n. pr. *O nekim slavonskim svatovskim pjesmama*, *Županijski zbornik* 1967), dok je mnogo više pažnje poklanjao Dalmaciji. Ovamo spada n. pr. njegova studija *Jadranska lira* (*Narodna umjetnost* IV, 1966: 59—84), a napose radovi o Mljetu (tako već referat na sastanku Ogranka EDJ za Hrvatsku god. 1965: *Nešto iz života pastira na otoku Mljetu*, pa zatim 1978. na istu temu rad *Stočarstvo i prerada mlijeka na otoku Mljetu*, *Etnološki prilozi* I: 9—43, kao i *Pojava »narodne mjere« na primjeru otoka Mljeta*, *Etnološki pregled* 15: 45—94.

Ova bibliografija nije potpuna. Trebalo bi spomenuti članke u publikacijama HED-a, lokalnim slavonskim časopisima i drugdje, zatim referate i izvješća na sastancima Etnološkoga društva. No svakako se mora privući u sjećanje Stojanovićevo nastojanje, da se radovi s godišnjih sastanaka hrvatskih etnologa objave tiskom, nastojanje koje je urodilo plodom 1970. brošurom *Radovi plenarnog sastanka '70*. Uređivanjem *Radova* Stojanović je za pravo udario temelje redovitoj publičkoj djelatnosti HED-a.

Nakon ovoga jedva da bi još bilo potrebno podsjetiti na Stojanovićevu brigu oko društvenog rada u etnološkim krugovima, gdje nije samo bio član pojedinih tijela, nego i pokretač pojedinih pothvata u Društvu.

Ovime što je ovdje napisano nije još ni izdaleka sve iscrpljeno. Valjalo bi reći nešto o studioznosti Stojanovićeve pristupa, o iscrpnosti njegovih zapisa, o vještim crtežima i kartama, o izradi tehničkih pomagala za izradu i obradu filmova, o mnogo tome za što će uzmanjkati prostora. No jedno valja svakako, barem uz rub spomenuti: Stojanovićevu sobu na Fakultetu. Andriji-na soba, »dvanajstica« (A-012) postala je svojevrsnom institucijom. Bila je sastajalište etnologa, studenata, kolega, mjesto gdje su se pretresali razni stručni, ali i općeniti ljudski problemi, mjesto susreta i razgovora. Bez te posve ljudske dimenzije ova skica lika našega Andrije Stojanovića mnogo bi izgubila na vjernosti. Bio je to čovjek koji je ostavio trag za sobom.

Vitomir Belaj

Tijekom ove godine umrli su profesori Paul Leser i Sergej Aleksandrovič Tokarev, etnolozi svjetskoga značenja.

O njihovu znanstvenome radu i doprinosu suvremenoj etnologiji namjeravao je prof. B. Bratanić napisati opširan prikaz, ali ga je bolest u tome spriječila. Najavljeni tekst objavit ćemo u slijedećem broju Etnološke tribine.

Redakcija